

KW arts

3
2021

Kwartaalblad van de Vrienden Van Abbemuseum

Puzzle-Natura 2

Inhoud

Woord van de voorzitter	3
Fragmentatie en re-assemblage (column) <i>Piet van Bragt vraagt zich af of de museumcollectie hierbij een rol kan spelen</i>	4
Dwarsverbanden, een nieuwe collectiepresentatie (1) <i>Marja van Osch gaat in gesprek met Diana Franssen en Steven ten Thije over de hedendaagse kijk op de collectie</i>	6
Met passie en plezier <i>Interview met vertrekkend conservator Diana Franssen door Lisette Almering</i>	10
Die Macht der Musik van Oskar Kokoschka <i>Hannie Groen belicht de achtergrond van dit schilderij</i>	14
In gesprek met een vriend <i>Jan Verheugt interviewt Maartje Toet</i>	16
Honderdste geboortedag van Joseph Beuys <i>Gastbijdrage van Wildrik Burema</i>	18
Inzet op jongeren <i>Verslag van Els Grootemaat van het gesprek van Jolie Baltussen met Loes Janssen over haar profielwerkstuk</i>	22
Musomanie en colofon	24

TENTOONSTELLINGSAGENDA MUSEUM (PERIODE 1 SEPTEMBER- 1 DECEMBER)

Raadpleeg de website van het museum voor actuele informatie.

17 juli 2020 – 9 januari 2022

Victor Sonna: 1525

De kunstenaar behandelt op geheel eigen wijze het thema slavernij.

14 november 2020 – 3 oktober 2021

De Onkruidenier. Forever summer

De kunstenaars Jonmar van Vlijmen en Ronald Boer onderzoeken de relatie mens en natuur.

28 november 2020 – 26 september 2021

Positions #6: Bodywork

Vijf jonge kunstenaars over het menselijke lichaam, gezien vanuit de cultuur.

18 september 2021 – april 2022

Dwarsverbinding: Marcel van de Berg en Erwin Thomasse

Deze kunstenaars reflecteren met een nieuw werk op de collectie.

18 september 2021 – 1 juli 2024

Dwarsverbanden, Nieuwe collectie-presentatie

Topstukken, ondergewaardeerde werken en recente aankopen in een opvallend perspectief.

9 oktober 2021 – 14 november 2021

Geo-design: Budget Airlines

Oud-studenten van de Design Academy verkennen het effect van goedkope vliegmaatschappijen op mens, milieu en politiek.

16 oktober 2021 – 27 maart 2022

Eimar Walche: Cuckquean

In het Oog is een grootschalige afbeelding van een vogel (symbool van seksualiteit) neergelegd.

16 oktober 2021 – 20 februari 2021

Ton Smits: A Dutchman in New York

Tentoonstelling ter ere van de 100ste geboortedag.

27 november 2021 – 13 maart 2022

Gülsün Karamustafa & León Ferrari: Parallel Lives, Parallel Aesthetics

Beide kunstenaars reflecteren op veranderingen en conflicten in hun land.

KUNSTSALONS

Het bestuur streeft ernaar de salon in oktober weer op te starten. Locatie in het museum en tijd veranderen i.v.m. een andere invulling van de bibliotheek en het einde van de donderdagopenstelling van het museum. De salon zal voortaan plaatsvinden op zaterdagmiddag. Houd de nieuwsbrief in de gaten!

Beeld voorpagina:

Piero Gilardi, foto van *Puzzle-Natura 2* (2012) op de tentoonstelling *Samen werken 2012-2013* Van Abbemuseum. Foto: Peter Cox.

Lees ook het afscheidsinterview Diana Franssen op blz. 11.

Een nieuwe tijd breekt aan...

Woord van de voorzitter

Vanaf 5 juni mochten de musea in ons land weer open. Eindelijk! Echt fantastisch! En wat hebben we er lang naar uitgekeken! En misschien is het weer van tijdelijke aard. Maar we kunnen voorlopig in ieder geval weer genieten. De overheid mag dan wel kunst en cultuur in de coronawet indelen bij de niet-essentiële onderdelen van de samenleving (sic!), gelukkig vertolkt minister Ingrid van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap persoonlijk een andere opvatting: 'Kunst en cultuur is de zuurstof van onze samenleving, we kunnen niet zonder'. En daar ben ik het hartstochtelijk meer eens: kunst prikkelt, kunst bekoort, kunst ontroert, kunst verdiept, kunst verbindt, kunst ... doet zoveel meer... Het is maar dat de overheid het weet.

Waar we zeker ook reikhalzend naar uitzien is de opening van de nieuwe collectiepresentatie, met de titel 'Dwarsverbanden'. De internationale topstukken uit de prachtige collectie zijn dan weer te bewonderen, geplaatst in een werelds perspectief, zoals de aankondiging ons belooft. Maar er is in de tentoonstelling ook ruimte voor minder bekende werken en voor recente aankopen. We zijn heel benieuwd. In dit blad lees je er verderop meer over.

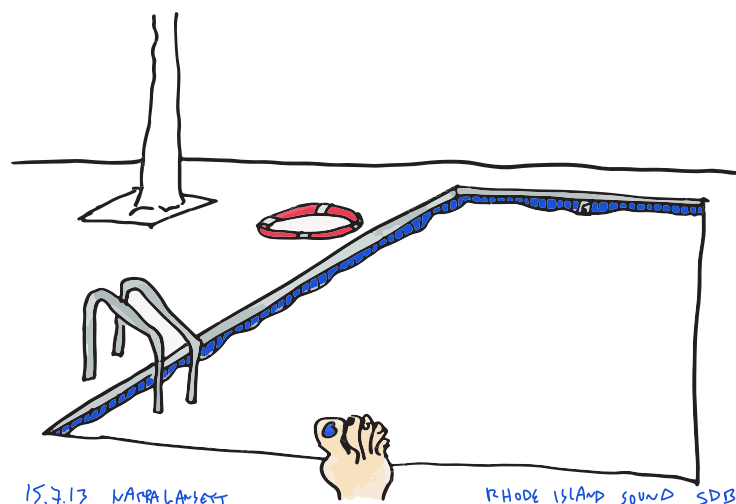
Deze expositie zal zeker de moeite van een bezoek waard zijn. En ben je er door geraakt, wat ik verwacht, kom dan terug met familie, vrienden en bekenden, maak hen ook enthousiast voor ons museum en zijn unieke collectie en haal hen binnen als lid van onze vriendenvereniging. We zouden het heel fijn vinden weer nieuwe vrienden te mogen verwelkomen. Een aanmeldformulier is bijgevoegd.

De oproep staat nog steeds. Onze vereniging heeft behoefte aan nieuwe leden én ook aan vrijwilligers die de organisatie draaiende houden. Daarom doe ik nog een keer een oproep aan onze leden om de werkgroepen Kunstsalon en Communicatie te komen versterken. Beschik je over contacten in de kunstwereld en vind je het leuk om mee te organiseren, meld je dan aan voor de werkgroep Kunstsalon. Ook zijn we op zoek naar leden die mee willen denken over ledenwerving en communicatie. Help ons vooruit. Reageer naar info@vriendenvanabbe.nl ●

Stefan de Bever

A new time beckons

The new collection presentation can be seen from mid-September. The chairman invites you to view the exhibition with family and friends. And to bring them in as a friend to our association. The association is in need of new members and volunteers.

Fragmentatie en re-assemblage

Column

Het doorgeven van informatie is belangrijker dan het vinden van een pakkend beeldende vorm, en dat is precies in lijn met de in het huidige Van Abbe gangbare opvatting van de kunstenaar als socioloog en politiek activist.

Kunsthistoricus Paul Kempers over Play Van Abbe (2009-2011)

Kempers stelt een belangrijk kunstfilosofisch vraagstuk aan de orde. Wat is de rol van kunst binnen onze moderne gefragmenteerde samenleving? Wat betekent dit voor een museumcollectie en de nieuwe presentatie ervan?

Kunst is meer dan een volgzzaam gegeven. Kunst kan ook een motiverende en radicaal activerende kracht zijn in maatschappelijke ontwikkelingen. Als de maatschappij en de mens die deze maatschappij vorm geeft verandert, zal ook de kunst mee moeten veranderen. Maar kunst zal meer zijn dan een schaduwbeeld van de werkelijkheid. Kunst verlangt ook dat op een andere wijze naar de werkelijkheid wordt gekeken. Deze werkelijkheid doet zich voor als een chaos van feiten, emoties, belevenissen en ervaringen. Maar gedurende het evolutionaire proces heeft de mens geleerd deze chaos tot een bepaald niveau te ordenen, wat meestal wel een toename van complexiteit en nieuwe mogelijkheden voor diversiteit oplevert..

Hans-Ulrich Obrist, artistiek leider van Serpentine Galleries in Londen, wijst in een artikel op het werk van Fernand Braudel. Deze Franse historicus pleit voor een *longue durée*, een visie op de geschiedenis, waarin nieuwsfragmenten een rol van minder belang moeten spelen dan de 'grote, onderliggende structuren van de menselijke beschaving.'¹ In dat kader citeert hij de filmer Adam Curtis die daarop zijn visie geeft in de trilogie *U.S.A.* van John Dos Passos, waarin een leven beschreven wordt dat gedomineerd wordt door fragmenten als nieuwsberichten uit media, televisie en reclame. Hans-Ulrich Obrist stelt dat "de *U.S.A.* trilogie de grote dialectiek van onze tijd toont, namelijk die tussen de individuele ervaring en de manier waarop deze fragmenten tot verhalen worden gevormd. Wanneer je een ervaring doormaakt, heb je geen idee wat die betekent. Pas later, als je naar huis gaat, vorm je uit al die fragmenten een verhaal. En dat is wat individuen doen, en het is ook wat een samenleving doet."²

Ajla Steinvåg, foto *Positions 6: Bodywork* tentoonstelling Van Abbemuseum, 2020-2021
Foto: Peter Cox

In de tentoonstelling *Postwar: Art Between the Pacific and the Atlantic, 1945 - 1965* in het Haus der Kunst in München probeert de directeur van het museum, Okwui Enwezor, kunst zowel in

een directe relatie te brengen met kennis over moderne kunst als met kennis over de geschiedenis. Enwezor laat zien dat door het proces van re-assemblage van de artistieke verhalen kunst een plaats kan verwerven binnen de gangbare geschiedenis.

Een centrale vraag dringt zich nu op, namelijk hoe men de collectie van een museum binnen deze visie kan interpreteren. Enkele musea, waaronder het Van Abbemuseum in Nederland, nemen al decennia deel aan de discussie over hun rol binnen de fragmentariserende maatschappij. De vraag is hoe het Van Abbemuseum binnen deze context de collectie wil herijken. Het museum wil het publiek als een verantwoordelijke institutie beschouwen. Het museum beoogt namelijk de canon van de moderne kunst kritisch te bezien vanwege de inbedding in het modernisme en de rol die onder andere het kolonialisme daarin speelt. Er

This Means Tableau
 Laure Prouvost
 Collectie Van Abbemuseum

bestaat voor het Van Abbemuseum geen universele kunstgeschiedenis. Het ziet kunst als een onderdeel van een lang traject dat wil laten zien hoe men begripmatig kan omgaan met aspecten als fragmentarisering en globalisering. Wil een museum deze uitdaging aannemen, dan zal de presentatie van de collectie ook een uiting van engagement zijn dat door dialoog en discussie met verschillende groepen meer gestalte kan krijgen.

Het Van Abbemuseum heeft in de loop van de historie in haar tentoonstellingsbeleid de nadruk gelegd op wat aan de randen van het maatschappelijke veld de meningsvorming kan beïnvloeden. De voormalige directeur Jean Leering koos in zijn beleid al voor een sterke gerichtheid op het samenspel tussen kunst en maatschappij. Tijdens zijn directeurschap probeerde hij het museum te hervormen tot een plek waarin niet alleen kunst op de eerste plaats stond, maar ook de belangrijke maatschappelijke rol die de kunst kan spelen. Charles Esche zet dit voort. Denk aan *Positions*, zes tentoonstellingen waarin de kunstenaars hun pijlen konden afschieten op de gevestigde orde, waarin onder andere Ajla Steinvåg vragen oproept over de relatie tussen zowel schoonheid als technologie als de vermindering van sterfelijkheid. En Laure Prouvost die de relatie onderzoekt tussen beeld, taal en waarneming. En onlangs niet te vergeten Yael Davids, die in haar project *A Daily Practice* kunst wil laten functioneren vanuit het perspectief van onze lichamelijkeheid.

De vraag blijft nu relevant of het museum nog steeds de toonzaal van toppers in de kunstwereld moet blijven, of dat het haar taak is informatie te verschaffen en of de kunstenaar hiertoe voldoende uitgerust zal zijn? ●

Piet van Bragt

1: Hans-Ulrich Obrist in het artikel *Kom in Actie*, dat hij schreef voor de *Edge.org* publicatie, *Wetenschappelijke Parels*, 2017, pag. 46 ev.

2: Ibid. pag. 48

Fragmentation and re-assembly
 Society presents itself to us in a fragmented way as a chaos of reason and emotion. Art can re-assemble those fragments into artistic stories. But can the presentation of our museum collection also play a role in this fragmented society? Can it provide information for dialogue and discussion?

Dwarsverbanden, een nieuwe collectiepresentatie (1)

Diana Franssen en Steven ten Thije over de hedendaagse kijk op de collectie

Over meerdere etages verspreid zijn vanaf 18 september 2021 topstukken uit de verzameling van het Van Abbemuseum te zien. Samenstellers Charles Esche, Diana Franssen en Steven ten Thije hebben naast bekende namen gekozen voor werken die de laatste jaren minder aandacht hebben gekregen. Tevens zijn recente aankopen te zien die het bijzondere van de huidige tijd verbeelden.

Groepsproject

Een collectiepresentatie als *Dwarsverbanden* (de tentoonstelling staat gepland tot 1 juli 2024) is een van de meest veelomvattende en complexe tentoonstellingen die het museum, bijna om de vier jaar, maakt. De tentoonstelling beslaat bijna de gehele nieuwbouw van het museum en is dusdanig opgezet dat de bezoeker haar ervaart als één grote doorlopende expositie, van de kelder naar de derde verdieping. De expositie is dus duidelijk anders ingericht dan de voorgaande collectiepresentatie die in drie verschillende tentoonstellingen was opgedeeld met ieder een eigen karakter, per verdieping anders. Bij *Dwarsverbanden* verdwijnen ook de witte muren; deze krijgen verschillende kleuren die het de bezoeker gemakkelijk maken om de juiste route te volgen.

Het maken van deze tentoonstelling is een immense klus: de collectie van het Van Abbe is enorm en daar moet een selectie uit worden gemaakt. De expositie weerspiegelt niet alleen de kwaliteit van de collectie van het museum maar ook de huidige visie op wat de betekenis is van de collectie voor de mensen van nu. De conservatoren beogen dat deze veel omvattende tentoonstelling een rijke ervaring wordt voor de bezoeker. En dan niet alleen voor de goed ingevoerde, maar ook voor de nieuwkomer die nog niet veel weet van moderne kunst.

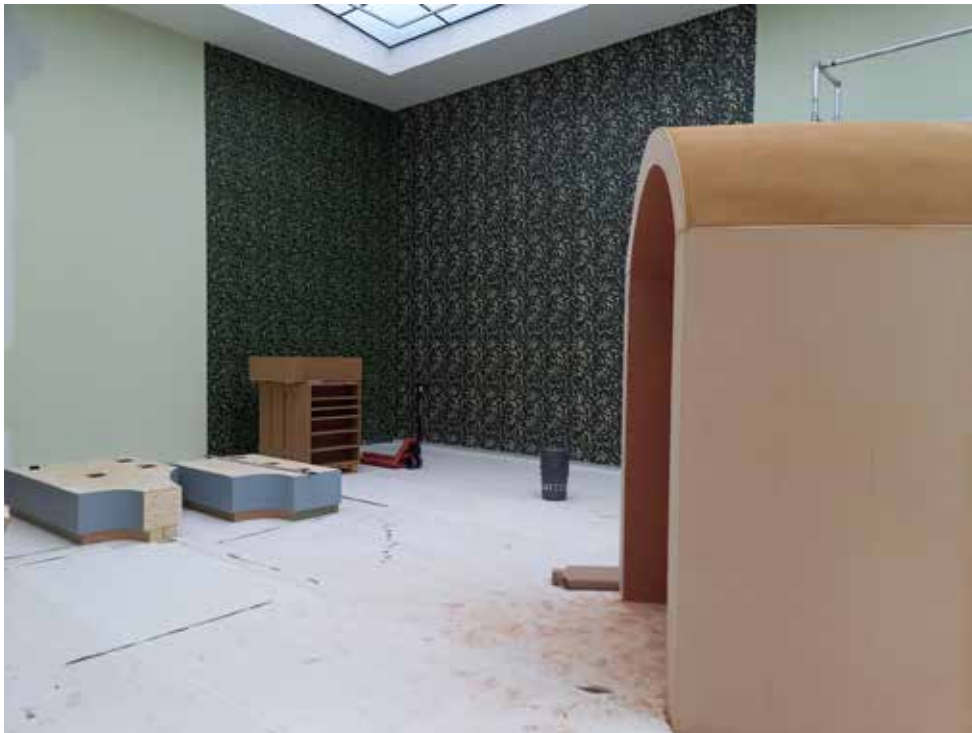
Een dergelijke complexe puzzel is niet alleen te doen en moet bovendien vanuit verschillende perspectieven gezien worden. Vandaar dat dit een groepsproject is; Diana Franssen, Charles Esche en Steven Ten Thije zijn drie zeer verschillende personen en bieden hiermee uiteenlopende gezichtspunten. Daarnaast hebben nog eens circa dertig personen meegewerkt en inhoudelijk

meegedacht over wat deze tentoonstelling moet vertellen.

De functie van conservator is compleet veranderd in de loop der tijd. Niet langer bepaalt een conservator in haar / zijn eentje hoe een tentoonstelling wordt ingericht; er worden ook anderen bij betrokken. Door te luisteren naar hun ervaringen en meningen, die allemaal even belangrijk zijn, maakt de conservator hier daarna een consistent verhaal c.q. expositie van.

De koers van het museum

Deze tentoonstelling sluit mooi aan bij het recent verschenen beleidsplan van het Van Abbe. De nieuwe maatstaf voor het museum is niet exclusief maar inclusief, meerstemmig en multi-zintuiglijk. Er moet ruimte zijn voor culturele verschillen (meerstemmig) en ruimte voor licha-

melijk verschil (multizintuiglijk). Deze laatste twee kernwaarden zien we in de tentoonstelling overal terug. Onder andere brengen voelreplica's, akoestiek en geurinterpretaties bekende kunstwerken tot leven voor blinden en slechtzienden. Daarnaast kent onze samenleving veel polarisatie. Het Van Abbe zoekt naar de verbinding tussen alle culturen en wil de bezoekers de kans bieden om zich beter leren te verhouden tot de wereld om hen heen.

Het Van Abbemuseum kan men ook een museumlaboratorium noemen met internationale bekendheid als pioniers in het museumbedrijf. Hiermee heeft het museum faam verworven. Voor het museumpubliek zijn de experimenten echter niet altijd even gemakkelijk en af en toe zelfs moeilijk te volgen. Daarbij is het Van Abbe een labyrintisch gebouw met veel inhoud en zeer divers, waardoor bezoekers overrompeld worden. Na jaren van pionieren en experimenteren wil het museum nu een breder en diverser publiek aantrekken en hen een kwalitatief hoogwaardige bezoekerservaring bieden. Bij *Dwarsverbanden* wordt de bezoeker in ons mooie maar ook complexe museum op een prettige manier door het gebouw geleid. Bovendien wordt de kunst op een meer ontspannen manier aangeboden. De bezoeker hoeft niet eerst lappen tekst te lezen, maar kan met de museumapp *Smartify* voor het kunstwerk gaan staan waardoor de ervaring meer beeldend wordt. Al luisterend leert men de relaties tussen de kunstwerken onderling, tussen de kijker en het kunstwerk en wat de zaal te zeggen heeft, begrijpen.

Dwarsverbanden

Er is gekozen voor werken uit de collectie die in de loop der tijd minder aandacht kregen, naast recente aankopen die het bijzondere van de huidige tijd verbeelden. Er is aandacht voor talloze verhalen, zowel regionaal als internationaal, verteld door bekende en onbekende mensen. Dit zorgt voor onverwachte combinaties van kunstwerken, geeft inzicht in de drijfveren van de makers, en biedt verrassende perspectieven op de toekomst. De kunstenaars staan centraal in deze tentoonstelling: hoe leven ze, hoe staan ze in de wereld? Hoe komen ze vanuit hun eigen denkwereld tot het maken van hun kunst? Door hun verschillende ideeënwerelden en ervaringswerelden kunnen zij mensen verbinden. Zo zijn op de

bovenste verdieping voornamelijk werken uit de niet-westerse samenleving te zien. Bij het beluisteren en bekijken, komt voor de bezoeker het proces op gang van denken te weten, naar niet weten, naar begrijpen. Binnen deze collectiepresentatie wordt op een *dwarse* manier naar zaken gekeken die wat minder voor de hand liggen. De westerse kunstgeschiedenis heeft immers lang bepaald dat er vanuit een Europees perspectief kunst is verzameld, waardoor er veel blinde vlekken zijn. Zo was er te weinig aandacht voor de man-vrouwverhouding en voor kunstenaars uit andere regio's van de wereld. Door met andere ogen naar de kunstwerken uit de Van Abbe Collectie te kijken, zijn er veel genuanceerdere verhalen te maken die de collectie verrijken. Voorheen was het vooral belangrijk om een nieuwe aankoop in het juiste hokje van de westerse kunstcanon te plaatsen, zonder te kijken naar wat de kunstenaar met het werk wil zeggen. Door vanuit een ander perspectief te kijken, blijkt nu dat er altijd al dwarsverbanden aanwezig waren in de collectie, maar dat deze onderbelicht zijn gebleven.

Audiotours

Geen grote lappen tekst, maar vooral luisteren en kijken, kenmerkt deze expositie. Bij deze kleurrijke tentoonstelling krijgt de bezoeker zowel audio als audiovisuele informatie aangeboden. Met behulp van een vijftal tours kan men vanuit verschillende perspectieven diverse stemmen horen. Zo heeft de *Office of Queer Affairs* een tour gemaakt met grappige, confronterende en poëtische liefdesbrieven die geschreven zijn vanuit het kunstwerk, waarbij ze een reactie verwachten van de kijker. Een selectie van deze reacties worden op een later moment in de tour opgenomen. Ook is er voor deze presentatie samengewerkt met mensen die zelf een *lichamelijke beperking* hebben, waaronder een kunstenaar en een cultuurwetenschapper. Zij hebben elk een kunstwerk gekozen en daar hun eigen perspectief op gegeven die samen worden aangeboden in een aparte tour.

Daarnaast is er een tour gemaakt door mensen die om allerlei redenen bekend zijn met het *koloniale verleden*. Zij vertellen verhalen over welke impact dit op hen heeft. Op de onderste verdieping is een aparte afdeling ingericht waarbinnen men onderzoek doet naar de geschiedenis van het Van Abbemuseum zelf. Expliciet wordt ook gekeken naar Henri van Abbe, de oprichter van het museum, die als sigarenfabrikant zijn tabak uit Sumatra betrok. Er wordt gezocht naar nazaten van arbeiders die op de tabaksplantage van Henri van Abbe hebben gewerkt, om zo meer inzicht te krijgen in de wijze waarop hij fortuin heeft gemaakt.

Daarenboven hebben de conservatoren zelf nog een *Introductietour* gemaakt plus een *Familietour* met opdrachten voor het hele gezin. De deelnemers trekken hierbij een poncho aan, waardoor ze zelf een kunstwerk worden. Ongetwijfeld zal dit tot hilarische taferelen leiden!

Nieuwe Van Abbe uitgaven

Er is een catalogus van de collectiepresentatie in de maak. Het boek met meerstemmige verhalen wordt op een later moment uitgebracht, omdat sommige projecten binnen *Dwarsverbanden* pas later te zien zijn vanwege de bezetting van sommige locaties. Zoals de toren waar de tentoonstelling van Victor Sonna (in verband met Corona) langer doorloopt. En dit geldt ook voor de kelder. Uiteraard moet de catalogus volledig zijn.

Hoofd collecties Steven Ten Thije begint volgend jaar aan een nieuw Van Abbe collectieboek. Dit gaat er anders uit zien dan de voorgaande boekwerken uit 1982 en 2003. Hij verricht meer onderzoek naar de collectie (nu vanuit een ander perspectief) en de aankopen uit de laatste twintig jaar; het boek krijgt daardoor een meer academisch karakter.

Bovenstaand artikel is een weergave van het gesprek met Diana Franssen en Steven ten Thije. Uit hun woorden blijkt duidelijk dat het Van Abbemuseum een enorme omslag heeft gemaakt. Hopelijk worden de vele inspanningen beloond met een groot bezoekersaantal. In de volgende *KwArts* besteden we aandacht aan werken die nu vanuit een ander perspectief worden bekeken en aan nieuwe aankopen binnen de collectiepresentatie. ●

Marja van Osch

Cross Connections

The museum makes a new collection presentation every four years. Now with the title *Cross Connections*. The realization is a comprehensive and complex operation to which many contributed. Masterpieces, undervalued works and recent purchases are shown. Artists with their different ideas and experiences are central to the exhibition. Various audio tours are available, also in English.

Met passie en plezier

Een afscheidinterview met conservator/curator Diana Franssen

Diana Franssen neemt op 30 september 2021 afscheid van het Van Abbemuseum na dertig werkzame jaren. Haar pensioendatum was eigenlijk 13 juni 2020, maar vanwege de nieuwe collectiepresentatie besloot ze als haar laatste museumtaak zich volledig in te zetten voor een substantieel deel van dit arbeidsintensieve project. Hierover leest u meer elders in dit blad. In dit artikel kijkt Diana terug op haar carrière in ons museum.

Het voortraject

Dertig jaar werkzaam in het Van Abbemuseum, dat is lang. Wat Diana in de jaren daarvoor deed, vertelt ze openhartig. Na haar middelbare school volgde ze een opleiding Textiele werkvormen en tekenen (Nd-akte) destijds nog 'bij de nonnen' in Tilburg. Ze kon daarna echter 'geen naald en draad meer zien'. Vervolgens behaalde ze haar m.o.-akte tekenen en schilderen bij de Katholieke Leergangen. Aangezien het kunstonderwijs weinig inspiratie bood, besloot ze kunstgeschiedenis te gaan studeren in Utrecht. Vooral de discussies over politiek en kunst inspireerden haar; ze voedden haar eigen werk als kunstenaar.

Daarnaast was zij betrokken bij kunstenaarsinitiatieven zoals *De Fabriek* in Eindhoven, één van de oudste kunstenaarsinitiatieven en een unieke werk- en expositieruimte in Eindhoven. Bezoekers krijgen er inzicht in de creatieve processen van de kunstenaar tijdens de diverse fasen bij de totstandkoming van een nieuw kunstwerk zoals: bedenken, maken en presenteren. Aan het einde van haar studie kunstgeschiedenis zocht Diana een afstudeeronderwerp en koos het werk van de kunstenaar Hans Haacke plus zijn relatie met de *Frankfurterschule*.

Diana Franssen
Foto: Ton Almering

Het Van Abbemuseum lonkt

Bibliothecaris Aloys van de Berk vroeg haar om zijn assistente te worden, welke functie zij met plezier accepteerde. 'Je vak al werkende bijhouden', dat zag Diana als pluspunt. Na het vertrek van de bibliothecaris en zijn opvolger, werd zij uiteindelijk hoofd van de bibliotheek. In de nieuwbouwplannen van directeur Jan Debbaut moest de museumbibliotheek, meer een centrum van informatievoorziening, publiekstoegankelijker worden. Diana kon daarin haar creativiteit volledig kwijt; 'het voelde aan als vrijheid in gebondenheid'.

Kort daarop brak een drukke periode aan: de verhuizing naar de Vonderweg vanwege ingrijpende verbouwingen c.q. nieuwbouw van het museum. Het bibliotheekbeleid spitste zich toe op automatisering wat inhield 'alles' digitaliseren, een enorm karwei. Een enthousiast team bestaande uit Diana, archivaris Willem Smit en de archief- en bibliotheekmedewerkers Relinde Ter Borg en Piet van Bragt ging samen met vrijwilligers aan het werk. Bovendien kwam het gemeentelijk Van Abbe museumarchief ter beschikking; "we kregen het in eigendom met alle spinnen en dode beestjes inclusief!", vertelt Diana. Veel historische documenten onthulden de museumgeschiedenis; alle facetten vanaf de oprichting kwamen voorbij. Deze waardevolle aanvullingen voor het totale archief maakten de bibliotheek tot een wetenschappelijke bron. Bijna tien jaar werkte het team aan de digitalisering van de kunstbibliotheek. Menige onderzoeker plukt er de vruchten van.

Passie en plezier

Er kwam in 2004 een nieuwe museumdirecteur: Charles Esche.

Lynda Benglis,
Psi (1973)
Foto tentoonstelling Van
Abbemuseum 2009
Courtesy Cheim & Read, New York,
Art © Lynda Benglis/Licensed by
VAGA, New York, NY

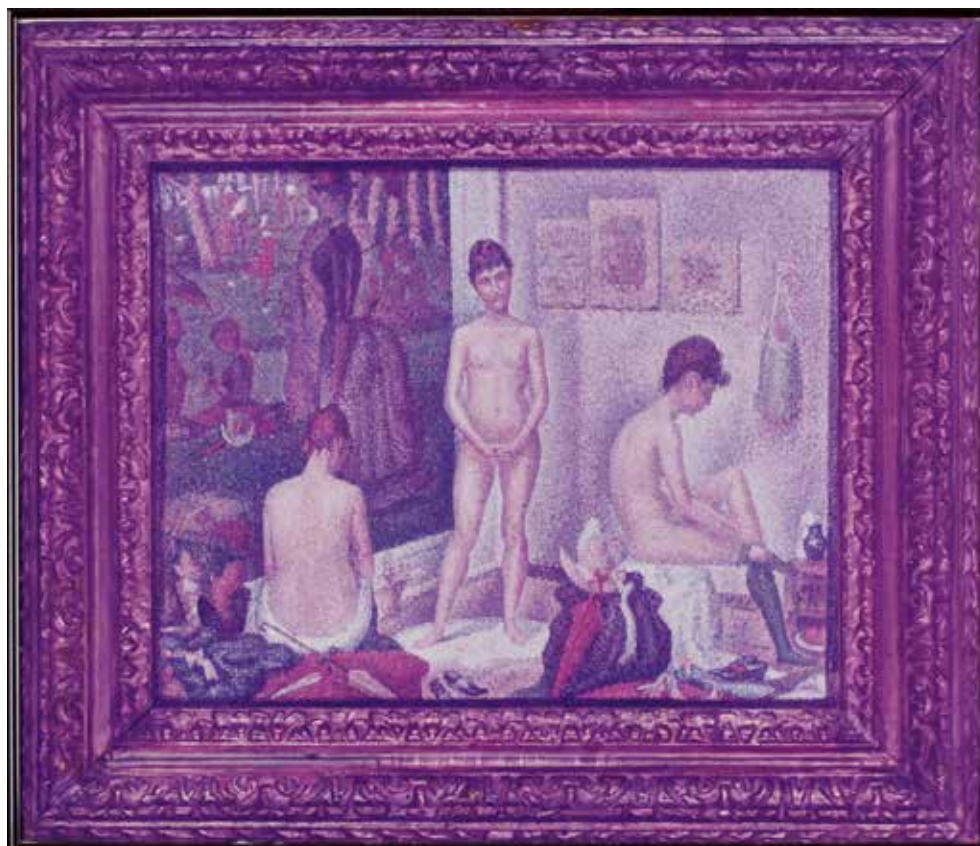
Hij gooide functionele structuren om en entameerde minder hiërarchisch werken. Esche denkt politieker dan Jan Debbaut en verlaat bewust de vaste paden. Dit biedt andere werkwijzen en creatieve zienswijzen. Diana werkte al die jaren met tomeloze passie en veel plezier. Haar voorkeur ging uit naar 'het brengen van verhalen, vergeten of nooit gezien'. Ze startte met het experiment *Living Archive*, een expositie waarbij de museumarchieven werden gebruikt als een 'actief werkgeheugen'. Cultuurhistorische contexten werden heroverwogen, de onzichtbaar gebleven geschiedenis van een kunstwerk toegelicht en de overwegingen van een kunstenaar onderzocht. Relatief statische archieven verbonden zich zo met een dynamische en actuele externe wereld. Hieruit kwamen talrijke boeiende exposities voort, zoals de tentoonstelling van de Amerikaanse Lynda Benglis, haar eerste Europese tentoonstelling en die van Piero Gilardi, een retrospectieve tentoonstelling met werken van een bijna vergeten, maar belangrijk kunstenaar.

De jaren vlogen voorbij en de pensioengerechtigde leeftijd naderde. Eén grote uitdaging besloot Diana te bewaren tot aan het einde van haar carrière: de opzet van een nieuwe collectiepresentatie. Dit zou een mooie brug vormen naar haar pensioen.

Spelen met de collectie

De afgelopen jaren vergaarde Diana veel museumkennis; ze 'speelt inmiddels met de collectie'.

Hans Haacke
Detail van Seurat's 'Les Poseuses'
(small version) 1888-1975, (1975)
Collectie van Abbemuseum
Foto: Peter Cox

Het lag dan ook voor de hand dat zij met directeur Charles Esche en curator Steven ten Thije werkte aan de nieuwe collectiepresentatie. Haar officiële pensioendatum zette ze er graag voor opzij. Hierover leest u in het interview met haar en Steven.

Na haar pensioen blijft Diana actief schrijven en onderzoeken; kunstenaars en kunstinstellingen weten haar daarvoor te vinden. Bovendien trachten derden haar te overtuigen haar kennis over (de totstandkoming van) het *levende archief* op te schrijven in de vorm van een boek. Interessant daarbij is hoe het archief bijvoorbeeld als primair tentoonstellingsmiddel, als commentaar en als spreekbuis kan dienen. Een archief speelt immers een wezenlijke rol wanneer we kunst in de bijbehorende context willen plaatsen. Vooral via primaire bronnen (brieven van directeuren, commissieverslagen etc.) treedt het menselijk karakter achter het museum(beleid) naar voren, verrassend en beslist van toegevoegde waarde. Diana is er trots op dat denken met daarbij een actieve rol voor het archief, inmiddels is verweven met het Van Abbe museumbeleid.

Momenteel heeft Diana een functie in het bestuur van dansgezelschap *United-C*, een danscollectief van internationale artiesten dat onder leiding staat van een toegewijd artistiek team. Door diverse kunstvormen geïnspireerd, creëert *United-C* wereldwijd multidisciplinaire voorstellingen op de grens van dans, muziek, video en kunstinstallaties. Dit spreekt Diana aan. Ze zet deze functie na haar pensioen voort, houdt erg van ballet en balletvoorstellingen.

Favoriete kunstenaar

Tijdens haar museum carrière passeerden veel kunstenaars en kunstwerken de revue. Haar favoriet kunstenaar blijft echter Hans Haacke (Keulen 1936, sinds 1965 woonachtig in New York). Hij is - in Diana's woorden - "een kunstenaar met een uitgesproken sociaal-politieke stellingname en een rolmodel voor hedendaagse geëngageerde kunstenaars. Als protagonist van de institutionele kritiek verpersoonlijkt hij de kritische verhouding tot de kunstwereld".

Ons museum bezit Georges-Pierre Seurat's *Les Poseuses* (kleine versie), 1888-1975, in 1975 kritisch door hem bewerkt. Diana's beschrijving ervan luidt: 'Het werk toont in 14 panelen de sociaaleconomische positie van de opeenvolgende eigenaren van het schilderij van Seurat. Met behulp van slechts enkele vellen bedrukt papier en een aantal lijsten levert het werk een perfect ingekapselde geschiedenis van de distributie van kunst en de economische verande-

ringen uit de late 19e tot in de late 20e eeuw. Het geweld van het tijdperk is aanwezig tussen de regels door. Het is echter aan de kijker overgelaten om tussen de regels te lezen en conclusies te trekken. Het werk is een vooruitwijzing naar Haacke's onderzoek naar machtsstructuren en sociale systemen binnen instellingen als musea. Hij stelt daarin de autonomie van het kunstwerk ter discussie. Ook vestigt hij de aandacht op de mogelijkheden tot verandering van het object, afhankelijk van contextuele voorwaarden en begrenzingen'. Het kunstwerk, nu in het museumdepot, hing destijds in ons museum aan de wand langs de trap.

Haacke's manier van denken waarbij feiten worden blootgelegd, spreekt Diana bijzonder aan. Ze past het in de praktijk toe en meent dat dit eveneens de functie van een archief is: 'controleer de feiten, leg ze bloot en interpreteer al schuilt in interpretatie altijd het gevaar'. Interpretaties kunnen felle discussies uitlokken, dat lijkt de bedoeling en houdt een archief 'levend'.

Tot slot

Diana leeft met haar werk. De passie voor de kunst blijft, al zal haar dagelijks leven veranderen. Haar carrière evaluerend zegt Diana: "Ik kijk terug op een rijke wereld waaraan ik een stukje kon bouwen. En - na het museum - gewoon doorgaan met datgene waar je voor staat. Voor datgene waarin je gelooft. THAT'S ALL".

Diana, hartelijk dank voor dit openhartige interview. Een geweldig pensioen wensen allen je toe. Graag horen we in de toekomst nog van je! ●

Lisette Almering

With passion and joy

Curator *Diana Franssen* is retiring after 30 intensive years in our museum. She always worked with passion and pleasure for example during the creation of the exhibition *The Living Archive*. It offered new perspectives on museum exhibitions, it shredded more light on the backgrounds of exhibitions or acquired works, or it passed opinions on the museum's strategy. Recently Diana composed - with third parties - the new presentation of the permanent museum collection.

Oskar Kokoschka: 'Kleuren zijn muziek voor de ogen'.

Een persoonlijke tragedie

Bij een tweede en derde keer kijken naar het schilderij van Oskar Kokoschka Die macht der Musik (1918-1920) is niets meer hetzelfde als wat ik eerst dacht, geen verheerlijking van muziek. En bij nader inzien is het schilderij zo vrolijk niet, al spatten de felle kleuren er van af. Het is het einde van de Eerste Wereldoorlog. Kokoschka herstelt van een shellshock, en van een liefdesbreuk.

Dresden

De Oostenrijker Oskar Kokoschka (1886-1980) keerde in 1916 levensgevaarlijk gewond uit de Eerste Wereldoorlog terug in Wenen. Een bevriende arts bezorgde hem een plek in een sanatorium in Dresden, waar hij zich na zijn genezing vestigde. Hij werd al snel opgenomen in een kring van schilders en schrijvers. Dresden was een bijzonder inspirerende omgeving voor Kokoschka waar hij zijn plek als kunstenaar zocht en vond. Hij voelde zich een nazaat van Vincent van Gogh en Edvard Munch. Hij genoot ongekeerde artistieke vrijheid.

Die macht der Musik (De kracht van muziek) zou zijn belangrijkste werk uit de Dresdener jaren worden. Op het schilderij blaast een meisje in groenblauwe kleuren op een bazuin. Het doet de in rood en geel oplichtende jongen en de hond op de achtergrond verschrikt wegduiken. Kokoschka had het schilderij eerst de titel *Kracht en zwakte* gegeven, maar de definitieve titel verwijst naar de grote betekenis die Kokoschka aan muziek hechtte.

Het werk is op velerlei wijze geduid. De compositie van *Die Macht der Musik* is misschien beter te begrijpen bij een schilderij van Rubens: *Mercurius en Argus* (1635-1638), zoals dat in die tijd in de Gemäldegalerie in Dresden te zien was. De setting is hetzelfde als bij Kokoschka: Mercurius met fluit blaast de jongen en een dier omver. Bij Rubens brengt de muziek verdooving, bij Kokoschka betovering, schrik, angst. De bazuin bij Kokoschka lijkt te verwijzen naar de engel van het laatste oordeel, een Christelijk motief.

Gustav Mahler, Alma Mahler

Een uitvoering van Wagners opera *Tristan en Isolde* in 1910, met Gustav Mahler als dirigent van het Weens Philharmonisch Orkest, bracht voor Kokoschka een muzikale ervaring die hij zich zijn hele leven zou herinneren: "Plotseling op het podium – niet een man maar een verschijning, flitsend licht, reflectie van zijn brillenglazen, het was als een donderslag, uitbarsting van licht en dan het overweldigende applaus. Het was de mooiste muziek die ik ooit hoorde."

Later projecteerde Kokoschka zijn eigen liefdesgeschiedenis met Alma Mahler, Gustav Mahler's weduwe, op die beroemde opera. Er wordt gezegd dat Alma bij hun eerste ontmoeting in 1912 *Isolde's Liebestod* voor hem op de piano speelde. De stormachtige liefdesverhouding was voor Kokoschka een enorme inspiratiebron en resulteerde in vele bekende werken, waaronder *De kracht van muziek* en *De bruid van de wind*.

Alma verliet Kokoschka voor de architect Walter Gropius, met wie zij in 1915 trouwde. Zelfs twee decennia na de breuk met Alma herinnerde de opera de schilder nog steeds aan zijn verloren liefde, tot wie hij de ontroerende woorden schreef: "Alma, heb zojuist geluisterd naar de hele Tristan en het regent alsof het het einde van de wereld is. Het doet pijn, niet alleen in het lichaam, maar ook in de ziel. Het doet pijn te hebben geleefd in een leven waarin alles voorbij was." Kokoschka verwerkte de breuk met Alma met muziek: een *Bachcantate* (1916-1917). Hij verbeeldde tekst en muziek van de cantate *O Ewigkeit, du Donnerwort* in elf litho-

grafieën. De cantate, gebaseerd op het verhaal uit de bijbel van het dochtertje van Jairus, is bij Kokoschka een dialoog tussen de angst (alt) en de hoop (tenor). Kokoschka gaf de twee allegorische personages in zijn illustraties de gezichten van Alma en van hemzelf. Op het laatste blad zijn zij beiden afgebeeld in een *Pietà*. De schilder zou later, aan het einde van zijn leven nog een keer *Die macht der Musik* schilderen (1966-1976), in zachte pastelkleuren met de titel *Ochtend en Avond*. De figuren zijn nu omgekeerd: de man blaast de bazuin, de vrouw heeft in haar hand een granaatappel en luistert.

Oskar Kokoschka,
Die Macht der Musik (1918-1920)
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Peter Cox

Entartet

In de aanloop van de *Entartete Kunst*-tentoonstelling waren in 1937 ruim 400 werken van Kokoschka uit Duitse musea in beslag genomen. Kokoschka schilderde in dat jaar *Zelfportret als ontaarde kunstenaar* en schreef zijn uiterst kritische essay *Entartete Kunst*. Door dit soort teksten en zijn anti-nazihouding werd hij tot boegbeeld van de Duitstalige emigratie in Praag, Parijs en Londen. In de herfst van 1938 vluchtte Kokoschka met zijn latere vrouw Olda Palkovská naar Engeland.

In 1954 werd *Die Macht der Musik* aangekocht door de toenmalig directeur Edy de Wilde voor het van Abbemuseum.

Hannie Groen ●

Colors are music for the eyes
The painting does not represent the glorification of music. Here Kokoschka has depicted his stormy relationship with the musician Alma Mahler. Hannie Groen highlights the backgrounds of this artwork.

In gesprek met een vriend

Maartje Toet

Samen met Rita Bosch runt zij het bureau van onze vereniging waarbij Maartje de leden en financiële administratie voor haar rekening neemt, als stuwende kracht op de achtergrond. Reden om haar eens beter te leren kennen.

Wanneer kwam je met kunst in contact?

Op de lagere school, 'op' Scheveningen waar ik woonde, kregen we maandelijks museumles. De eerste lessen gingen over de natuur in een dependance van het Haagse Gemeentemuseum, met lades vol insecten en vitrines met opgezette dieren. Daar werd mijn interesse voor natuur gewekt. We gingen ook naar het indrukwekkende gebouw van Berlage, dat op zich al een kunstwerk is. Zo kwam de cultuur in mijn leven. Van die bezoeken herinner ik me nog goed de moderne klassiekers zoals *Mondriaan*, *de Haagse School* en de prachtige collectie *Delfts Blauw*. Toen kon ik nog niet vermoeden dat ik later zelf in een museum zou werken.

Hoe ben je in het Van Abbe terecht gekomen?

Ik woonde inmiddels in Eindhoven en werkte begin jaren tachtig bij de gemeentelijke afdeling Ruimtelijke Ordening. Vanwege een grote reorganisatie adviseerde mijn baas me te solliciteren op een administratieve functie bij het museum. Om me te oriënteren ging ik daar een kijkje nemen. Wat me direct opviel was de grote rust die er hing. Ik was zelfs bang dat het werk voor mij misschien wel te rustig zou zijn. Maar het pakte heel anders uit. In de praktijk bleek het een drukte van belang te zijn. We werkten in het begin nog met een kleine bezetting en alles werd handmatig in dikke boeken vastgelegd, financiële gegevens en bezoekerscijfers.

Wat is je speciaal bijgebleven uit die tijd?

Inmiddels zijn er heel wat nieuwe functies bijgekomen en is de personeelsbezetting bijna verdubbeld. Het is nog steeds heel persoonlijk, maar in het verleden was er zoiets als 'een familiegevoel'. Dat uitte zich bijvoorbeeld bij openingen van nieuwe

tentoonstellingen. Iedereen was betrokken: de bode zorgde voor de inkoop van bier, kaas en nootjes, en de heren van de technische dienst, strak in het pak, stonden op zaal.

Hoe ben je bij de vereniging verzeild geraakt?

Ik was natuurlijk al bekend met de vereniging en ging weleens mee op excursie. Toen ik in 2017 met pensioen ging, polste Karin Steinmeijer me voor het bijhouden van de verenigingsadministratie. Het voelde allemaal heel vertrouwd. En ik vind het fijn om me zo nog voor het museum te kunnen inzetten. ●

Jan Verheugt

Detail van *Kapital* (1987-2008)
van IRWIN
Collectie Van Abbemuseum
Foto: Jan Verheugt

Conversation with a friend
Maartje Toet worked at the administration of the museum until her retirement. She was then asked to act as a volunteer for the association's financial and membership administration. She likes to dedicate herself to the museum in this way.

DE KUNST VAN HET ZIEN

MR.
BROWN
SPECS
& BEANS
•••••

Brengt kleur in je leven

Honderd jaar Joseph Beuys

Een blik op zijn werk in Nederlandse musea

De collectie van het van Abbemuseum omvat meer dan 3150 kunstwerken waaronder vijf eikenbomen. Die zullen nooit op zaal worden geëxposeerd omdat ze stevig geworteld zijn in het Duitse Kassel waar ze in 1982, als onderdeel van de zevende Documenta, gepland werden op initiatief van Joseph Heinrich Beuys, een kunstenaar die honderd jaar geleden geboren werd. Hij was tijdens zijn leven (+1986) een van de meest invloedrijke Duitse kunstenaars hoewel hij zelf verklaarde dat de betekenis van zijn werk pas in de 21e eeuw echt zou doordringen.

Beuys maakte meer dan 15.000 werken in de vorm van tekeningen, plastische objecten, sculpturen en installaties. Maar hij voerde ook performances en theatrale (*fluxus*) concerten uit. Hij wees altijd graag op zijn sociale sculptuur: een tamelijk radicale kunsttheorie waarin ieder mens kan participeren die dan zo verantwoordelijk wordt voor de kwaliteit van de samenleving. *Jeder mensch ist ein Künstler*. Oftewel: de maatschappij zélf als kunstwerk.

Beuys vatte zijn kunstenaarschap niet beperkt op: hij was schepper, leermeester, profeet en theoreticus. Hij had zich grondig in de antroposofie van Rudolph Steiner verdiept en gebruikte in zijn werk kenmerkende materialen die altijd een symbolische betekenis hebben. Materialen als vet en vilt zijn een symbool van warmte en bescherming. Metaal, zoals bijvoorbeeld koper, staat voor geleiding en energie. Ook dierlijke motieven zoals het hert en de haas hebben een specifieke betekenis.

Maatschappelijke ideeën

Voor Beuys was het overbrengen van zijn ideeën belangrijker dan de handmatige vervaardiging van zijn kunstwerken. Dat laatste kan immers ook worden uitbesteed. Veel van zijn werk wordt daarom als conceptueel beschouwd. Voor Beuys was er geen artistiek verschil tussen het maken van plastisch werk, openbare discussies of lesgeven. Hij zag dat allemaal als een essentieel onderdeel van zijn kunstenaarschap. Hij gaf jarenlang les aan de Kunstakademie Düsseldorf, de opleiding waar hij zelf in 1951 bij de beeldhouwer Ewald Mataré was afgestudeerd. Beuys trok grote aantallen studenten door zijn eigenzinnige manier van lesgeven. Hij besteedde vooral tijd en energie aan het uiteenzetten van zijn maatschappelijke ideeën en het kritisch bespreken van werk van zijn leerlingen. De toenmalige deelstaatminister Johannes Rau vond dat een tikje té eigenzinnig en liet hem in 1972 ontslaan wat meteen de aanleiding werd tot groot maatschappelijk tumult, compleet met demonstraties, studentenstakingen en een juridische strijd die Beuys uiteindelijk jaren later won.

Voor Beuys was publieke aandacht een belangrijk onderdeel van zijn sociale sculptuur. In die zin vertoont zijn kunstenaarschap enige overeenkomst met tijdgenoot Andy Warhol, met wie hij tijdens zijn leven wel vergeleken werd.

Beuys werk in Nederland

Verschillende musea in Nederland hebben werk van Beuys in de collectie. Niet veel maar wel gevarieerd. Het Bonnefantenmuseum in Maastricht nodigde Beuys in 1975 uit om een lezing te komen geven en kreeg als dank de beschikking over een deel van Beuys' archief: drukwerk uit de periode 1960-1975: pamfletten, uitnodigingskaarten en affiches. Allemaal voorzien van stempel en handtekening zodat het uniaten geworden zijn. Het museum Boijmans Van Beuningen heeft een bandopname in de collectie. In april 1980 hield Joseph Beuys daar namelijk een openbare discussie waarin hij met Peter Struycken over zijn werk praatte en in het vervolg daarop ook met Rotterdamse kunstacademiestudenten in gesprek ging.

De Beuys collectie van het Stedelijk Museum omvat documentatie en één sculptuur: *Vethoek in kartonnen doos*. En verder een *time based document*, wat Amsterdams is voor: filmpje, name-

lijk een 16 mm zwart-wit film uit 1968 van de performance *Eurazië-staf*, gehouden in Wide White Space Gallery in Antwerpen. ¹ In de collectie van het Kröller-Müller Museum vinden we wat meer: zoals *Strassenbahnhaltestelle* uit 1976, een verzameling ijzeren voorwerpen (rails, kanonsloop met kop, munitievaten, stangen) die overbleven van de ontmantelde installatie voor het Duitse paviljoen van de Biënnale in Venetië in dat jaar. En ook *Filanzug* (1970), een zogenaamde 'multiple' (een object waarvan een serie identieke exemplaren bestaat). Feitelijk een vilten mannenpak. Oplage 100 overigens; je kunt het niet alleen in Otterlo bewonderen maar bijvoorbeeld ook in het MoMA in New York. Over multiples gesproken: ook het Kröller-Müller is formeel eigenaar van vijf eikenbomen in Kassel.

Ik zou mijn bergen willen zien

Het van Abbemuseum heeft van alle Nederlandse musea waarschijnlijk het meest opvallende Beuys kunstwerk: *Voglie vedere i miei montagne*. Jan Verheugt besteedde daar in 2018 (*Journal 84*) al eens aandacht aan. Leo Steinhouzer heeft er al wat langer geleden (2001) zelfs een film over gemaakt toen de installatie te zien was op de Biënnale in Venetië dat jaar.

Bijzonder is dat deze installatie speciaal gemaakt is voor het van Abbemuseum en zelfs voor een specifieke ruimte: zaal drie in de oudbouw. Het was toenmalig directeur Jean Leering die Beuys daartoe de opdracht gaf. Jean Leering wilde, als opvolger van Edy de Wilde, nadrukkelijker relaties leggen tussen museumbeleid en maatschappij. Kunst had volgens hem de

Joseph Beuys, *Voglie vedere i miei montagne* (1971) Collectie Van Abbemuseum Foto: Peter Cox

Joseph Beuys als marconist
Fotograaf onbekend

functie 'om bij het publiek een persoonlijk bewustwordingsproces teweeg te brengen' wat uiteindelijk moest leiden tot maatschappelijke veranderingen. Hoewel hij aanvankelijk helemaal niet overtuigd was van de kwaliteit van Beuys' werk kon hij uiteindelijk moeilijk om hem heen.²

Voglie vedere i miei montagne bestaat uit voorwerpen die nauwkeurig opgesteld zijn binnen een specifieke ruimte. Het kunstwerk laat zich moeilijk interpreteren maar dat was waarschijnlijk ook de bedoeling. Als conceptuele kunstenaar wil Beuys waarschijnlijk vooral vragen oproepen en zo allerlei vastgeroeste kaders doorbreken. Volgens Leerings zaalttekst bij de eerste expositie in 1971 verwerkt Beuys altijd persoonlijke elementen, vergelijkbaar met de manier waarop een schrijver herinneringen en ervaringen gebruikt zonder dat het ook een autobiografisch werk wordt.

Leering: "Beuys eist van de toeschouwer een actief aandeel in zijn werk. Dat begint al met de titel. Vertaald: Ik zou mijn bergen willen zien. Bergen zijn volkomen geaccepteerd als symbool voor hoogtepunten. Hoogtepunten van een leven bijvoorbeeld. Iedere interpretatie is bij Beuys verwisselbaar door andere. Beuys zelf laat deze verschillende interpretaties ook toe en ziet ze als mogelijkheden voor iedere toeschouwer om op eigen wijze contact te krijgen met dit werk."

Action im Moor
Joseph Beuys in de Peel
Foto's: Giofranco Gorgoni

De installatie zelf omvat naast een groep voorwerpen onder meer een kast en een bed. De kast komt uit het ouderlijk huis van Beuys: hij is er vlak naast geboren. Aan de overkant een houten ledikant. Dat is het bed waarin hij jarenlang heeft geslapen. Het was ook zijn ziekbed toen hij midden jaren 50 van een depressie herstelde. Mogelijk dat die depressie iets te maken had met zijn oorlogsverleden. Dat is altijd omstreven gebleven omdat de jonge Joseph Heinrich als 15 jarige vrijwillig lid werd van de Hitlerjugend en zich vijf jaar later al even vrijwillig aanmeldde bij de Luftwaffe. Niet als piloot (wat hij zelf ooit beweerde) maar als marconist. Ook in de (auto)biografie van Beuys zijn namelijk verschillende interpretaties mogelijk. De mythe dat hij na het neerstorten van zijn Stuka (in de slag om Sebastopol) door Tartaren zou zijn gered en gewikkeld in vilt en vet op het nippertje overleefde, is allang onderuit gehaald: Beuys heeft het avontuur wonder boven wonder wel overleefd maar lag binnen 24 uur in een Duits hospitaal.

Actie in het moeras

Voor zover valt na te gaan heeft Beuys slechts één keer een performance gehouden in Nederland maar dat was wel een bijzondere. *Action im Moor*. Het moeras in kwestie was De Peel en er was vrijwel niemand bij.

Dit kunstwerk (want dat is het toch) is min of meer ontstaan in samenhang met *Voglie vedere i miei montagne*. We hebben er alleen weet van omdat er een fotograaf bij was: *Giofranco Gorgoni*. Die zat 1971 samen met Beuys in de auto toen ze op weg waren naar het van Abbe-museum waar Joseph volop bezig was met zijn installatie. Volgens schrijver en dichter Piet Sniijders, die er een bijzondere publicatie over gemaakt heeft, reed de auto langs de Peel waar Beuys' oog getrokken werd door een bunker in het moeras. Zowel bunker als moeras hadden een onweerstaanbare aantrekkingskracht op hem. De auto moest stoppen. Beuys dook in de Peel. Letterlijk. Kopje onder. Hij kwam uren later drijfnat aan in het van Abbe-museum. Een spontane actie, een spontaan kunstwerk. De foto's zijn nog steeds indrukwekkend.³

Betekenis

35 jaar na zijn dood is het niet eenvoudig vast te stellen hoe groot de betekenis van Beuys nog is. In zijn geboorteland wordt naar aanleiding van zijn honderdste geboortedag flink uitgekapt met tentoonstellingen en publicaties. Hier nauwelijks. Maar ook aan de honderdste geboortedag van Karel Appel wordt in Nederland weinig aandacht besteed dus veel zegt dat niet. De essentie van Beuys' oeuvre is grotendeels conceptueel en dat vertaalt zich ook niet snel in recordbedragen op kunstveilingen. Beuys heeft vooral betekenis voor degenen die open staan voor zijn utopische boodschap: het bevorderen van harmonie tussen mens en de aarde, tussen mens en maatschappij. Daar is in deze 21e eeuw inderdaad een toenemende behoefte aan. ●

Wildrik Burema

Noten:

1: <https://www.youtube.com/watch?v=aDhfscHDzNs> (Scan de QR code)

2: Pol Verbeeck 2015: *De epifanie van Joseph Beuys*. De rol van kunstopvattingen bij de verwerving van *Voglie vedere i miei montagne* van Joseph Beuys door Jean Leering. Bibliotheek van Abbe-museum.

3: Piet Sniijders 2020: *Action im Moor*, kennismaking met Joseph Beuys. Uitgave: Museum Klok & Peel Asten.

100 years Joseph Beuys

This year we commemorate the 100th birthday of *Joseph Beuys*, an important artist. He did not limit his artistry: he was a creator, teacher, prophet and theoretician. The Van Abbe-museum has an important work by him, *Voglie vedere i miei montagne* *Voglie*, which he created especially for one of the museum's rooms. He challenges the viewer to find their own interpretation for this.

Inzet op jongeren

Loes Janssen in gesprek met Jolie Baltussen over jongeren en kunst

Kunst is geen doel op zich maar een middel om de wereld om je heen beter te begrijpen.

In de eerste KwArts van dit jaar introduceerde Stefan de Bever Jolie Baltussen, een middelbare scholier van 17 jaar. Voor school deed ze onderzoek naar hoe je jongeren interesseert voor kunst en hoe ze (moderne) kunst beter leren waarderen. In de daarop volgende KwArts verscheen een gastbijdrage van Jolie waarin zij de bevindingen van haar profielwerkstuk presenteerde. In vervolg daarop is Loes Janssen, coördinator publieksbemiddeling van het Van Abbemuseum, in gesprek gegaan met Jolie over het onderzoek en de visie van het museum.

Wat er volgens Jolie knelt

Directe aanleiding voor het onderzoek was de ervaring die Jolie afgelopen zomer had in het Van Abbe. De toenmalige collectiepresentatie kwam verwarrend op haar over en het was moeilijk te ontdekken wat het museum wilde vertellen. Hoe kan het Van Abbe zorgen dat jongeren zich welkom voelen in het museum en hoe kunnen zij moderne kunst begrijpen?

De inspanningen van het museum

Loes Janssen reageert: "Het beleid van het Van Abbe richt zich vooral op meerstemmigheid en toegankelijkheid voor personen met een beperking. Het museum wil er voor iedereen zijn en heeft in de laatste collectiepresentatie minder aandacht besteed aan de individuele bezoeker. In de nieuwe presentatie *Dwarsverbanden* krijgt ook de individuele bezoeker prioriteit. Met de inzet van multimediale tours komt er een meer persoonlijke benadering, ook voor jongeren. Een belangrijke doelgroep zijn families en jonge kinderen met voor hen speciale programma's. Jaarlijks ontvangt het museum een groot aantal middelbare scholieren van niveau vmbo tot gymnasium. Het tonen van daadwerkelijke interesse in de leerling die voor je staat en het stellen van de juiste vragen is daarbij cruciaal. Daarnaast is er inmiddels de 12e editie van *Radically Mine!*, het excellente programma voor leerlingen die geïnspireerd door de museumcollectie, een eindexamenwerk maken. Van eind april tot begin juli was een selectie van 45 werken te zien in het museum onder de titel *Wie wij zijn*.

In 2017 werd gestart met *de Werksalon*, een driejarig programma waarin samen met een aantal groepen uit de stad Eindhoven werd onderzocht hoe de verhalen en perspectieven die nog niet worden gedeeld, een plek krijgen in het museum. Hierbij is ook samengewerkt met een groep leerlingen van de Internationale School. Deze jonge Eindhovenaren komen meestal niet uit zichzelf naar het museum. Andere betrokken groepen waren Vluchtelingen in de knel en lamSHERO.

Andere voorbeelden die Loes noemt, zijn het interactieve *U R ART* festival waar een meme workshop werd gegeven door jongeren. Een meme (spreek uit 'miem' is een korte, vaak humoristische boodschap, op sociale media, aan de hand van een plaatje met een pakkende tekst. Hoe zou het museum met memes kunnen werken met de sociale media? De resultaten daarvan zijn als 'stories' op het instagramkanaal van het museum gepost. De *Young Art Crowd* is de jongste generatie Vrienden van het Van Abbemuseum, gefocust op twintigers. Het bestendigen van de relatie met deze groep is een aandachtspunt.

De visie van Jolie

De onderzoeksgroep van Jolie is jonger en schoolgerelateerd. Scholen zijn een belangrijke invloedssfeer voor het Van Abbe en daar is ruim aandacht voor. Jolie benadrukt de hoge drempel voor jongeren om een museum binnen te stappen. Het Van Abbe neemt mooie initiatieven, maar hoe bereik je de individuele jongere?

Jolie Baltussen
Foto: Jasper de Kousemaeker

Een goed voorbeeld volgens Jolie is *Blikopeners*, een project van het Stedelijk Museum waarbij een groep jongeren een stem krijgt in het museum door middel van events, workshops en rondleidingen. Zij delen hun ervaringen met andere jongeren door 'peer to peer' educatie. Het Van Abbemuseum heeft veel energie gestoken in grotere toegankelijkheid van het museum in de volle breedte. Met een kleinere bezetting dan het Stedelijk moet er soms scherp gekozen worden wat betreft de prioritering van projecten.

Het is tot dusverre niet gelukt om jongeren als host te krijgen en juist jonge museumbezoekers zoeken (h)erkenning. Eind 2021 start de werving van nieuwe rondleiders met hopelijk reacties vanuit het *Radically Mine!* project *Wie wij zijn*.

Volgens Jolie willen jongeren wel maar hebben ze een klein zetje nodig. Met verwijzing naar het pop-up museum als dé artistieke playground van Amsterdam is het een kleine stap naar de installatie van Victor Sonna. Op de foto met de installatie en het verhaal (door)vertellen op Instagram.

Het vervolg?

Tot slot neemt Loes ons mee voor een preview van de nieuwe collectiepresentatie *Dwarsverbanden*. Zij nodigt Jolie uit om met een groep vrienden de presentatie te gaan bezoeken en feedback te geven.

Ik kijk uit naar de nieuwe opstelling, maar zeker ook naar de reacties van Jolie en haar leeftijdsgenoten. ●

Els Grootemaat

Young people and art

Jolie Baltussen and Loes Janssen, coördinator public mediation at the Van Abbemuseum, talked about Jolie's research into young people's lack of interest in art. In a recent conversation Loes explains the policy and the activities of the museum for the target groups. At the end Jolie and friends are invited to visit and comment the new collection display.

Focus en Samenspel

Weebers Vastgoed Advocaten NV is een advocatenkantoor gespecialiseerd in bouw- en vastgoed vraagstukken. Wij zijn werkzaam voor het bedrijfsleven, gemeenten, woningcorporaties en (institutionele) beleggers en mogen gerenommeerde partijen in het vastgoed tot onze cliëntèle rekenen. Op basis van onze brede kennis van de bouw- en vastgoedwereld adviseren en procederen wij voor onze cliënten. Een sterke combinatie! Onze kernwaarden zijn focus en samenspel met als doel het beste en meest duurzame resultaat te bereiken voor onze cliënten.

Gebiedsontwikkeling@vastgoed-advocaten.nl
040 21 20 400
www.vastgoed-advocaten.nl

Verandering écht realiseren in uw organisatie?

boer&croon

Management Solutions
Interim Management | Executive Search

Neem contact op met:
i.frings@boercroon.nl

MUSOMANIE | FRANK BIERKENZ

DE BLINDE VLEK VAN HET MATERIALISME

www.frankbierkenz.nl

74

Wil je graag reageren op een van de artikelen, zelf een bijdrage leveren aan ons blad of een recensie verzorgen over een van de exposities, laat het ons weten:
redactie@vriendenvanabbe.nl

Wil je adverteren in ons blad?
Bespreek met ons de mogelijkheden:
info@vriendenvanabbe.nl

KwArts

Colofon

KwArts is het kwartaalblad van de Vereniging Vrienden Van Abbemuseum.
Kwartaalblad, aflevering nr. 96

Vrienden
Van Abbemuseum

Leden van bestuur
Stefan de Bever (voorzitter),
Rita Bosch (secretaris), Joost van Dijk
(penningmeester), Karin Overdijk en
Jan Verheugt

Redactie KwArts
Lisette Almering, Piet van Bragt,
Hannie Groen, Els Grootemaat,
Marja van Osch en Jan Verheugt
(eindredacteur). Verder werkten mee:
Stefan de Bever, Wildrik Burema en
Frank Bierkenz

e-mail redactie
redactie@vriendenvanabbe.nl

Vormgeving en opmaak
Frank Bierkenz, www.frankbierkenz.nl

Fotografie
Ton Almering, Peter Cox, Jasper de
Kousemaeker, Marja van Osch
en Jan Verheugt

Bureau Vereniging VVA
Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032
e-mail: info@vriendenvanabbe.nl

Alle redactiebijdragen zijn na publicatie
ook te lezen via de website van de
Vereniging: www.vriendenvanabbe.nl

Openingstijden bureau Vrienden
Maandag 9.30 - 15.00 uur (m.u.v.
schoolvakanties). Overige dagen
bereikbaar via voicemail of e-mail.

Instagram
[vriendenvanabbemuseum](https://www.instagram.com/vriendenvanabbemuseum)

Blog
[vriendenverenigingvanabbemuseum.
blogspot.com](http://vriendenverenigingvanabbemuseum.blogspot.com)

Drukwerk
MULTI CLICK BV
De modernste en duurzaamste
drukker van Nederland

Van Abbemuseum
Bilderdijklaan 10,
postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000

Website museum
www.vanabbemuseum.nl

E-mail
info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden museum
Dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur